

U z n e s e n i e

Najvyšší súd Slovenskej republiky vo veci starostlivosti o maloletého **Ch. D.**, narodeného X, bývajúceho vo V., zastúpeného kolíznym opatrovníkom Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny v Michalovciach, dieťaťa rodičov: otca **E. D.**, bývajúceho vo V., zastúpeného JUDr. J. F., advokátom v M., a matky **M. M.**, bývajúcej v P., zastúpenej JUDr. M. V., advokátom v K., **o úpravu výkonu rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu**, vedenej na Okresnom súde Michalovce pod sp. zn. 17 P 51/2008, o dovolaní matky maloletého dieťaťa proti rozsudku Krajského súdu v Košiciach z 24. marca 2010 sp. zn. 8CoP 302/2009, takto

r o z h o d o l :

Najvyšší súd Slovenskej republiky rozsudok Krajského súdu v Košiciach z 24. marca 2010 sp. zn. 8CoP 302/2009 **z r u š u j e** a vec vracia tomuto súdu na ďalšie konanie.

O d ô v o d n e n i e

Okresný súd Michalovce (súd prvého stupňa) rozsudkom zo 14. júla 2009 č. k. 17 P 51/2008 – 113 zveril maloletého Ch. D., narodeného X do osobnej starostlivosti otca E. D. s oprávnením maloletého zastupovať a spravovať jeho majetok. Zároveň zaviazal matku prispievať na výživu maloletého Ch. 35 € mesačne od 1. augusta 2008 vždy do 15. dňa v mesiaci vopred k rukám otca dieťaťa. Dlžné výživné vo výške 385 € za obdobie od 1. augusta 2008 do konca júna 2009 povolil matke uhradiť v dvoch splátkach tak, že prvú splátku vo výške 200 € jej uložil zaplatiť do konca augusta 2009 a druhú splátku vo výške 185 € do konca októbra 2009 pod následkom straty výhody splátok v prípade nezaplatenia prvej splátky. Styk matky s maloletým Ch. upravil neobmedzene. Návrh matky na úpravu výkonu rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu zamietol a o trovách konania rozhodol tak, že žiaden z účastníkov nemá právo na ich náhradu. Súd prvého stupňa uprednostnil návrh otca pred návrhom matky, nakoľko dospel k záveru, že vzhľadom na vek a záujmy maloletého

je preň vyhovujúcejším prostredím to, v ktorom momentálne žije, teda u otca a jeho rodiny. Toto prostredie maloletý dobre pozná a vykonaným dokazovaním bolo zistené, že otec sa o dieťa dokáže postarať. Matka maloletého žijúca v zahraničí sa o dieťa nemienila v plnom rozsahu starať a jeho výchovu v pracovnom čase hodlala zveriť opatrovkyni alebo riešiť formou materskej škôlky. Dieťa na matku nie je ani zvyknuté a keby bolo zverené do jej starostlivosti, ocitlo by sa v cudzom prostredí v zahraničí s neznámymi ľuďmi okolo seba. Výšku výživného stanovil súd s poukazom na odôvodnené potreby maloletého, ktoré v jeho veku ešte nie sú vysoké. Styk matky s dieťaťom upravil neobmedzene, pretože matka žije v zahraničí a domov prichádza iba raz za čas.; o trovách konania rozhodol podľa § 146 ods. 1 písm. a/ O.s.p.

Krajský súd v Košiciach (odvolací súd) na odvolanie matky rozsudkom z 24. marca 2010 sp. zn. 8CoP 302/2009 napadnutý rozsudok súdu prvého stupňa ako vecne správny potvrdil (§ 219 ods. 1 O.s.p.). Odvolací súd sa v odôvodnení svojho rozsudku v celom rozsahu stotožnil so skutkovými a právnymi závermi súdu prvého stupňa a v zmysle § 219 ods. 2 O.s.p. skonštatoval správnosť dôvodov napadnutého rozhodnutia a len na doplnenie a zdôraznenie ich správnosti uviedol, že zmena otcom vytvoreného stabilného výchovného prostredia so zreteľom na zabezpečenie kontinuálnej starostlivosti o dieťa, ktorú z dôvodu pracovného uplatnenia matky v zahraničí dlhodobo zabezpečuje otec maloletého, rozhodne nie je v záujme dieťaťa, nakoľko neboli zistené žiadne skutkové okolnosti, ktoré by odôvodňovali záver, že doterajšie výchovné prostredie už nezabezpečuje priaznivé podmienky pre vývoj maloletého dieťaťa. Odvolací súd ustálil, že skutkový stav bol spoľahlivo zistený a nie je potrebné nariadenie znaleckého dokazovania, resp. vykonanie ďalších dôkazov navrhovaných matkou; za správne považoval aj určené výživné a upravený styk, poukázuc v tomto smere na skutkové zistenia súdu prvého stupňa a jeho právne posúdenie.

Proti tomuto rozsudku odvolacieho súdu podala dovolanie matka maloletého dieťaťa. Dožadovala sa zmeny napadnutého rozhodnutia a zverenia maloletého Ch. do jej osobnej starostlivosti ako aj úpravy ďalších práv a povinností k tomuto dieťaťu. Matka v dovolaní predovšetkým namietala, že jej bola odňatá možnosť konať pred súdom v zmysle § 237 písm. f/ O.s.p., pretože sa nemala možnosť oboznámiť s niektorými písomnými podaniami otca maloletého, ktoré podal aj prostredníctvom svojho advokáta JUDr. J. F.. Jednalo sa najmä o písomné podanie z 11. septembra 2009, ktorým sa vyjadril k jej odvolaniu a v ktorom tvrdil,

že absolútne nemá záujem o svojho maloletého syna, pričom údajne predložil nejaké fotografie o tom, že žije s nejakým priateľom z Afriky. K tvrdeniam otca maloletého, ktoré považuje za nepravdivé, sa nemohla vyjadriť, pretože písomnosti jej neboli doručené a dozvedela sa o nich až z napadnutého rozsudku odvolacieho súdu. Ďalej tvrdila, že odvolací súd sa nevysporiadal s jej námietkami a nevykonal dôkazy, ktoré navrhovala. Za nezákonné považovala vyhotovovanie fotografií o svojej osobe bez jej súhlasu a ich použitie na súde ako dôkazu bez toho, aby bolo zrejmé, že boli zabezpečené zákonným spôsobom.

Otec maloletého vo vyjadrení k dovolaniu uviedol, že dovolanie navrhuje odmietnuť, pretože nie sú splnené zákonné podmienky pre dovolanie, ktoré má na mysli § 237 O. s. p. a v danom prípade zvlášť § 238 ods. 4 O. s. p.

Kolízny opatrovník maloletého sa k podanému dovolaniu nevyjadril.

Najvyšší súd Slovenskej republiky ako súd dovolací (§ 10a ods. 1 O.s.p.) po zistení, že dovolanie podal včas účastník konania (§ 240 ods. 1 O.s.p.), zastúpený advokátom (§ 241 ods. 1 O.s.p.), bez nariadenia dovolacieho pojednávania (§ 243a ods. 1 O.s.p.) skúmal najskôr to, či dovolanie matky maloletého dieťaťa smeruje proti rozhodnutiu, ktoré možno napadnúť týmto opravným prostriedkom.

Dovoláním možno napadnúť právoplatné rozhodnutia odvolacieho súdu, pokiaľ to zákon pripúšťa (§ 236 ods. 1 O.s.p.).

V prejednávanej veci rozhodol odvolací súd rozsudkom. Občiansky súdny poriadok pripúšťa dovolanie proti rozsudku odvolacieho súdu, ak je ním napadnutý zmeňujúci rozsudok (§ 238 ods. 1), ďalej proti rozsudku odvolacieho súdu, v ktorom sa odvolací súd odchyľil od právneho názoru dovolacieho súdu vysloveného v tejto veci (§ 238 ods. 2) a napokon proti rozsudku, ktorým bol potvrdený rozsudok súdu prvého stupňa, ak odvolací súd vo výroku vyslovil, že je dovolanie prípustné, pretože po právnej stránke ide o rozhodnutie zásadného významu, alebo ak ide o potvrdenie rozsudku súdu prvého stupňa, ktorým súd prvého stupňa vo výroku vyslovil neplatnosť zmluvnej podmienky podľa § 153 ods. 3 a 4 (§ 238 ods. 3).

Podľa § 238 ods. 4 O.s.p. dovolanie nie je prípustné vo veciach upravených zákonom o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov okrem rozsudku o obmedzení alebo pozbavení rodičovských práv a povinností, alebo o pozastavení ich výkonu, o priznaní rodičovských práv a povinností maloletému rodičovi dieťaťa, o určení rodičovstva, o zapretí rodičovstva alebo o osvojení.

V citovanom ustanovení § 238 ods. 4 Občiansky súdny poriadok zakotvuje zásadu, že dovolanie nie je prípustné vo veciach upravených Zákonom o rodine (zák. č. 36/2005 Z.z.) a že výnimku z tejto zásady predstavujú rozsudky o obmedzení alebo pozbavení rodičovských práv a povinností, o pozastavení ich výkonu, o priznaní rodičovských práv a povinností maloletému rodičovi dieťaťa, o určení rodičovstva, o zapretí rodičovstva a o osvojení. V preskúmvanej veci išlo o úpravu výkonu rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu podľa § 36 ods. 1 Zákona o rodine, teda o takú vec, na ktorú sa nevzťahuje výnimka v zmysle § 238 ods. 4 O.s.p. Vychádzajúc z toho zistenia je opodstatnený záver, že dovolaním matky napadnutý rozsudok odvolacieho súdu vykazuje znaky rozsudku, v prípade ktorého je procesná prípustnosť dovolania vylúčená ustanovením § 238 ods. 4 O.s.p.

Podľa ustanovenia § 242 ods. 1 druhej vety O.s.p., ukladajúceho dovolaciemu súdu povinnosť prihliadnúť vždy na prípadnú procesnú vadu uvedenú v § 237 O.s.p. (či už to účastník namieta alebo nie), Najvyšší súd Slovenskej republiky preskúmal prípustnosť dovolania smerujúceho proti rozsudku nielen vo vzťahu k § 238 O.s.p., ale sa zaoberal aj otázkou, či dovolanie nie je prípustné podľa § 237 O.s.p. Podľa tohto ustanovenia je dovolanie prípustné proti každému rozhodnutiu odvolacieho súdu, ak a/ sa rozhodlo vo veci, ktorá nepatrí do právomoci súdov, b/ ten, kto v konaní vystupoval ako účastník, nemal spôsobilosť byť účastníkom konania, c/ účastník konania nemal procesnú spôsobilosť a nebol riadne zastúpený, d/ v tej istej veci sa už prv právoplatne rozhodlo alebo v tej istej veci sa už prv začalo konanie, e/ sa nepodal návrh na začatie konania, hoci podľa zákona bol potrebný, f/ účastníkovi konania sa postupom súdu odňala možnosť konať pred súdom, g/ rozhodoval vylúčený sudca alebo bol súd nesprávne obsadený, ibaže namiesto samosudcu rozhodoval senát. Je potrebné uviesť, že ak v konaní došlo k niektorej z uvedených väd, možno dovolaním napadnúť aj rozhodnutia vo veciach, v ktorých je inak tento opravný prostriedok neprípustný, teda aj rozhodnutie odvolacieho súdu vo veci, v ktorej je dovolanie podľa ustanovenia § 238 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku vylúčené [porovnaj napríklad

uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo 11/98, ktoré bolo uverejnené v časopise Zo súdnej praxe v čísle vydania (zväzku) 4 ročník 1998 na strane 76 pod č. 38].

So zreteľom na matkou maloletého tvrdený dôvod prípustnosti dovolania sa Najvyšší súd Slovenskej republiky osobitne zamerlal na otázku opodstatnenosti tvrdenia, že v prejednávanej veci jej súdom bola odňatá možnosť pred ním konať (§ 237 písm. f/ O.s.p.), pričom treba zdôrazniť, že prípustnosť dovolania v zmysle § 237 O.s.p. nezakladá samo tvrdenie účastníka o existencii niektorej z uvedených procesných väd; určujúcim je zistenie, že k vade tejto povahy skutočne došlo.

Odňatím možnosti konať pred súdom sa v zmysle uvedeného ustanovenia rozumie taký závadný procesný postup súdu, ktorým sa účastníkovi znemožní realizácia tých jeho procesných práv, ktoré mu Občiansky súdny poriadok priznáva za účelom ochrany jeho práv a právom chránených záujmov.

Základné právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky uverejnenej pod č. 460/1992 Zb. (ďalej len „ústava“) zaručuje, že každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky. Z ustanovenia čl. 48 ods. 2 ústavy vyplýva, že každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prietahov, v jeho prítomnosti, a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. Podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorého slovenský preklad bol vyhlásený v oznámení Federálneho ministerstva zahraničných vecí pod č. 209/1992 Zb. (ďalej len „dohovor“) každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlač a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého, alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, alebo keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by, vzhľadom na osobitné okolnosti, verejnosť konania mohla byť na ujmu záujmom spoločnosti.

Zmyslom práva na súdnu ochranu je predovšetkým umožniť každému reálny prístup k súdu a teda splniť aj tomu zodpovedajúcu povinnosť súdu, čo znamená umožniť účastníkovi konania realizáciu jeho procesných oprávnení, ktoré z tohto postavenia vyplývajú (porovnaj napr. nálezy Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 14/01 z 23. augusta 2001, sp. zn. II. ÚS 132/02 z 13. novembra 2002, sp. zn. III. ÚS 171/2006 z 5. apríla 2007).

Právo na súdnu ochranu okrem ústavy (čl. 46 ods. 1), Listiny základných práv a slobôd, ktorá je uvedená ústavným zákonom č. 23/1991 Zb. (čl. 36 ods. 1), a dohovoru (čl. 6 ods. 1), zabezpečujú aj jednotlivé ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku (len ako príkladom porovnaj § 41, § 115, § 123). Občiansky súdny poriadok, ako je to výslovne uvedené v jeho § 1, upravuje postup súdu a účastníkov v občianskom súdnom konaní tak, aby bola zabezpečená spravodlivá ochrana práv a oprávnených záujmov účastníkov, ako aj výchova na zachovávanie zákonov, na čestné plnenie povinností a na úctu k právam iných osôb.

Dovolací súd považuje za potrebné osobitne zdôrazniť, že aj právo účastníkov konania na doručenie procesných vyjadrení ostatných účastníkov treba považovať za súčasť práva na spravodlivý proces. Je treba rešpektovať požiadavku, aby procesné strany v konaní mali možnosť dozvedieť sa a vyjadriť sa ku všetkým zhromaždeným dôkazom alebo k stanoviskám pripojených v ich spise; tým sa totiž zabezpečuje, aby procesné strany mali vieru vo výkon spravodlivosti a aby im nebola odopretá možnosť vyjadriť sa ku skutočnostiam, ktoré by mohli ovplyvniť rozsudok súdu. Nedoručenie vyjadrenia účastníka konania k odvolaniu druhému účastníkovi konania (odvolateľovi, v danom prípade matke maloletého dieťaťa) vytvára stav nerovnosti účastníkov v konaní pred súdom, je v rozpore s princípom rovnosti zbraní, takýto stav preto narúša právo na spravodlivý proces.

Z obsahu spisu vyplýva, že 11. septembra 2009 bolo na súde prvého stupňa osobne v štyroch rovnopisoch podané vyjadrenie právneho zástupcu otca maloletého k odvolaniu matky proti rozsudku súdu prvého stupňa zo 14. júla 2009 č. k. 17 P 51/2008 – 113 (č. l. 144 - 145) a 18. septembra 2009 aj vyjadrenie kolízneho opatrovníka v 3 rovnopisoch (č. l. 146). Tieto vyjadrenia matke maloletého (jej zástupcovi) nedoručil ani súd prvého stupňa a ani odvolací súd. V spise sa totiž nenachádza žiadna úprava pre realizáciu takéhoto doručenia a zvyšné rovnopisy týchto vyjadrení sú v spise dosiaľ uložené medzi rovnopismi rozhodnutí a iných podaní. Po predložení spisu odvolaciemu súdu (5. októbra 2009) tento súd nedoručil

matke maloletého dieťaťa (jej zástupcovi) ani vyjadrenie právneho zástupcu otca z 18. februára 2010 (č. l. 153 spisu). Následne síce odvolací súd v súlade s § 123 O.s.p. doručil otcovi maloletého a kolíznemu opatrovníkovi návrh právneho zástupcu matky na vykonanie dokazovania obsahujúci aj oznámenie skutočností týkajúcich sa starostlivosti otca o maloletého (č. l. 151 spisu), avšak replika otca (č. l. 155 spisu) so závažnými tvrdeniami o matke maloletého už doručovaná nebola.

Z doposiaľ uvedeného je dostatočne zjavné, že súdy obidvoch stupňov porušili právo matky maloletého na spravodlivý proces, pretože v rozpore s princípmi rovnosti účastníkov nedoručili matke maloletého (jej zástupcovi) nielen vyjadrenia k odvolaniu, ale i ďalšie spomenuté relevantné podania. Týmto chybným postupom odvolacieho súdu (nečinnosťou), keď jednak nebol napravený zistený nedostatok súdu prvého stupňa spočívajúci v nedoručení vyjadrení na odvolanie matke maloletého (jej zástupcovi) a jednak neboli doručené ani ďalšie vymenované podania, došlo u matky maloletého k odňatiu možnosti konať pred súdom v zmysle § 237 písm. f/ O.s.p. Nebolo jej tak v konečnom dôsledku umožnené vyjadriť sa k úkonom (podaniam) ostatných účastníkov konania, keď o podaniach sa dozvedela až dodatočne a to z odôvodnenia napadnutého rozsudku.

Podľa § 214 ods. 1 O.s.p. na prejednanie odvolania proti rozhodnutiu vo veci samej nariadi predseda senátu odvolacieho súdu pojednávanie vždy, ak

- a) je potrebné zopakovať alebo doplniť dokazovanie,
- b) súd prvého stupňa rozhodol podľa § 115a bez nariadenia pojednávania,
- c) to vyžaduje dôležitý verejný záujem.

V ostatných prípadoch možno o odvolaní rozhodnúť aj bez nariadenia pojednávania (§ 214 ods. 2 O.s.p.)

V prejednávanej veci rozhodol odvolací súd bez nariadenia pojednávania, opierajúc sa o § 214 ods. 2 O.s.p., pričom v odôvodnení svojho rozsudku skonštatoval, že vzhľadom na spoľahlivo zistený skutkový stav nezistil potrebu nariadenia znaleckého dokazovania, resp. vykonania ďalších dôkazov navrhovaných matkou maloletého. Toto konštatovanie odvolacieho súdu však nekorešponduje s obsahom spisu. V priebehu odvolacieho konania boli totiž do spisu založené dve správy od Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny

v Michalovciach, odbor sociálnych vecí, pracovisko Veľké Kapušany (č. l. 150 a 154) a tiež oznámenie od zamestnávateľa otca maloletého (č. l. 158). Kým prvá správa spomínaného úradu zo 7. januára 2010 bola podaná (ako sa v nej výslovne uvádza) na „základe dohody“ s odvolacím súdom a obsahovala výsledky šetrení u oboch rodičov maloletého, z obsahu druhej správy z 18. februára 2010 vyplýva, že si ju súd vyžiadal na návrh právneho zástupcu matky maloletého za účelom preukázania tvrdení obsiahnutých v jeho podaní na č. l. 151 spisu. Za rovnakým účelom sa odvolací súd obrátil so žiadosťou aj na zamestnávateľa otca maloletého. Z uvedeného vyplýva, že v odvolacom konaní na zistenie skutkového stavu veci (materiálnej pravdy), t. j. stavu, ktorý je rozhodujúci v čase vyhlásenia rozsudku odvolacieho súdu (§ 154 ods. 1 v spojení s § 211 ods. 2 O.s.p.) už bolo potrebné oboznámiť nové listinné dôkazy, teda doplniť dokazovanie (predsa práve preto, že v zmysle § 213 ods. 5 druhej vety O.s.p. považoval za potrebné doplniť dokazovanie, odvolací súd si vyžiadal spomínané oznámenie a správy). V takejto procesnej situácii však bolo nevyhnutné podľa § 214 ods. 1 písm. a/ O.s.p. nariadiť pojednávanie a uvedené listinné dôkazy na ňom zákonným spôsobom vykonať (§ 129 ods. 1 v spojení s § 211 ods. 2 O.s.p.), aby účastníci konania mali možnosť sa k nim vyjadriť. Keďže odvolací súd takýmto spôsobom nepostupoval a pojednávanie nenariadil, zaťažil odvolacie konanie ďalšou vadou podľa § 237 písm. f/ O.s.p.

Skutočnosť, že v konaní došlo k procesným vadám podľa § 237 písm. f/ O.s.p. je okolnosťou, pre ktorú musí odvolací súd napadnuté rozhodnutie vždy zrušiť, pretože rozhodnutie vydané v konaní postihnutom tak závažnými procesnými vadami, nemôže byť považované za správne. Vzhľadom na dôvody, ktoré viedli k potrebe zrušiť napadnuté rozhodnutie odvolacieho súdu, nezaoberal sa odvolací súd ďalšími námietkami dovolateľky uvedenými v dovolaní.

Z týchto dôvodov Najvyšší súd Slovenskej republiky uznesením zrušil rozsudok odvolacieho súdu a vec mu vrátil na ďalšie konanie (§ 243b ods. 1 a 4 O.s.p.).

V novom rozhodnutí rozhodne súd znova o trovách pôvodného i dovolacieho konania (§ 243d ods. 1 O.s.p.).

P o u č e n i e : Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.

V Bratislave 11. apríla 2011

JUDr. Jana B a j á n k o v á, v. r.
predsedníčka senátu

Za správnosť :
Hrčková Marta